

ABDULLA BƏY DİVANBƏYOĞLUNUN PEDAQOJİ GÖRÜŞLƏRİ

Azərbaycan xalqının mədəni, elmi, siyasi, pedaqoji və ictimai fikir tarixində bir sıra ziyalılarımız müstəsna xidmətlərlə yadda qalmışlar. Belə şəxsiyyətlər xalqının işıqlı gələcəyi naminə bütün güclərini səfərbər edərək, insanların maariflənməsinə, azad, firavan və sülh şəraitində yaşamasına çalışmışlar. Təbii ki, bu yol həmişə çətin olub, məqsədə çatmaq işində müxtəlif maneələrlə üzləşiblər. Lakin xalqın içindən çıxan, xalqın dərini anlayan və onu cəhətdən, buxovdan, nadanlıqdan xilas etməyə çalışan əksər ziyalılarımızın xalqına sadıqlığı, gərgin mübarizəsi sayəsində bu gün bir sıra milli məsələlərdən qürurla söhbət açə bilirik. Bu onu göstərir ki, öz hərtərəfli fəaliyyətləri ilə millətə xidmət edən aydınlarımız mənsub olduqları xalqın mənafeyini şəxsi mənafeələrindən üstün tutmuşdular. Xalqın mənafeyini üstün tutaraq, onun yolunda şam kimi əriyənlərdən biri də XIX əsrin sonları XX əsrin əvvəllərində Azərbaycanımızın ictimai, elmi-pedaqoji və mədəni həyatında mühüm xidmətləri ilə anılan Abdulla bəy Divanbəyoglundur. A.Divanbəyoglu ictimai-mədəni fikir tariximizdə maarifçi, yazıçı, alim, pedaqoq və metodist kimi fəaliyyət göstərərək, bir sıra nailiyyətlərlə tarixə düşmüşdür. Divanbəyoglu onun təxəllüsü, soyadı isə Sübhanverdirxanovdur. O, otuz üç il pedaqoji fəaliyyətlə məşğul olmuşdur.

Qeyd edək ki, A.Divanbəyoglundun müxtəlif istiqamətli fəaliyyəti barədə müəyyən tədqiqatlar aparılmış, o, bir yazıçı, maarifçi, alim və müəllim kimi tədqiqat obyektı olaraq araşdırılmışdır. Lakin belə şəxsiyyətlərin fəaliyyəti nə qədər öyrənilsə də, yenə də araşdırmaya ehtiyac duyulur, hər dövr üçün aktual olur. Bunu nəzərə alaraq, A.Divanbəyoglundun pedaqoji fəaliyyətinə bir daha nəzər yetirməyi məqsədəuyğun hesab edirik.

Ümumiyyətlə, hər hansı bir insanın bir şəxsiyyət kimi yetişməsində onun mühiti və ya təhsil aldığı tədris müəssisələrinin mühüm rolu olduğu kimi, pedaqoq kimi yetişməsində, pedaqoji sahəni daha dərinləndirən öyrənməsində də bunların önəmli rolu var. Buna görə də, əvvəlcə, haqqında bəhs etdiyimiz müəllimin, ədibin gözəl bir pedaqoq kimi formalaşmasında ona təsir göstərən mühiti və təhsil ocaqlarına qısa da olsa, diqqət yetirməyi məqsədəuyğun hesab edirik. Burada xüsusi vurğulayaq ki, A.Divanbəyoglu Azərbaycan xalqının mədəni həyatında xüsusi önəm kəsb edən Qori Müəllimlər Seminariyasının tələbəsi olmuş və 1903-cü ildə oranı bitirmişdir. Bəli, adı çəkilən Seminariya digər Azərbaycan ziyalıları kimi, A.Divanbəyoglundun həyatında da ciddi dəyişikliklərə səbəb olmuşdur. Buranı bitirdikdən sonra A.Divanbəyoglu müəllimlik fəaliyyətinə başlamışdır. Onun seçilmiş əsərlərinin ön sözümdən də oxuyuruq: “O, Qazax ibtidai məktəbini bitirdikdən sonra müəllimi Abakarovun və ana qohumlarının maddi yardımı ilə Qori müəllimlər seminariyasına daxil olur. Azərbaycanda maarifin inkişafında böyük xidmətləri olan bu seminariya A.Divanbəyoglundun təlim və tərbiyəsində mühüm rol oynayır. O, rus ədəbiyyatı klassiklərinin əsərlərini mütaliə edir və bədii yaradıcılıq sahəsində qələmini ilk dəfə burada sınaqdan çıxarır. “Köçərilərin həyatına dair müşahidələr”, “Əbdül və Şahzadə” kimi bədii, “Yeni məktəb” adlı pedaqoji əsərlərini yazır, lakin bunların heç birisini çap etdirə bilmir” (3, s. 4). Buradan aydın olur ki, A.Divanbəyoglu bədii əsərlər yazmaqla bərabər, pedaqoji əsərlər də yazmışdır, lakin təəssüflər olsun ki, bəzi bədii əsərləri kimi pedaqoji əsərini də çap etdirə bilmədiyi üçün ya dövrümüzə gəlib çatmamış, ya da əlyazma şəklində müəyyən arxivlərdə saxlanılır. Buna baxmayaraq, onun pedaqoji fəaliyyətinə, bir sıra mövcud bədii və elmi-pedaqoji əsərlərinə nəzər salanda onun bu sahədəki fikirlərini aydın görmüş oluruq. İ.Bəktaş yazır ki, “Seminariyanın sonuncu kursunda Abdulla bəy “Yeni məktəb” adlı dərin məzmunlu elmi əsər yazır. Həmin əsər üzrə müəllif xüsusi məruzə oxumalı imiş. Lakin elə bu zaman seminariyaya yenidən direktor təyin olunmuş Miropıyevlə Abdulla bəy arasında ziddiyyət yaranır. Direktorun şovinist və millətçi siyasətinə qarşı seminariya tələbələri ciddi etiraz əlaməti olaraq tətıl edirlər. Miropıyev Abdulla bəyi həmin hərəkatın başçısı saydığı üçün ürəyində ona kin bəsləyir, ədibin böyük həvəs və zəhmətlə hazırladığı “Yeni məktəb” traktını oxumağa imkan vermir. Müəyyən elmi-pedaqoji əhəmiyyəti olan bu əsər ədibin şəxsi arxivində, respublika əlyazmaları fondunda saxlanır” (2, s. 8-9). Göründüyü kimi, ədibin elmi, bədii və maarifçi əsərləri ilə bərabər, sırf pedaqoji əsərləri – məqalələri də çövcud olmur. Adı çəkilən əsəri isə hazırda arxivdədir. Ədibin tədqiqatçısı İ.Bəktaş həmin əsərlə arxivdə tanış olmuş və oradakı fikirləri belə ümumiləşdirmişdir: “Bu əsərdə (“Yeni məktəb” – İ.Ş.) Avropa və Rusiya məktəblərinin sistem və quruluşu haqqında məlumat verilir. Onların müsbət və mənfi xüsusiyyətləri şərh edilməklə xalqın maariflənməsində məktəblərin rolu göstərilir. Müəllif həmin ölkələrdəki məktəb sistemini təqdir edir. İstedadların parlaması üçün yaradılmış imkanlardan həvəslə danışır” (2, s. 9). Bu fikrə əsaslanaraq, qeyd etmək olar ki, yazıçının “Yeni məktəb” adlı pedaqoji əsərində məhz onun pedaqoji fəaliyyəti zamanı əldə etdiyi nəzəri və təcrübi məsələlərlə yanaşı, digər ölkələrdəki qabaqcıl təcrübənin öz ölkəsində tətbiqi barədə fikirləri, istək və arzuları da öz əksini tapmışdır. Yəni xalqın maariflənməsində mühüm rol malik olan məktəb sisteminin düzgün qurulması məsələsi çox vacibdir. Bunun üçün də mövcud təcrübələrdən yararlanmaq lazımdır. Necə ki, hazırda Azərbaycan dünya, xüsusilə də Avropa təhsil sistemində inteqrasiya edərək, müasir dünya ilə, innovativ yeniliklərlə ayaqlaşır. Deməli, hələ XX əsrin əvvəllərində A.Divanbəyoglundun pedaqoji fikir olaraq əsərində irəli sürdüyü ideyalar artıq reallaşmışdır. Bu o deməkdir ki, indi Azərbaycan o zamankı kimi deyil, tam azad, demokratik, güclü iqtisadiyyata malik və müstəqil siyasət yürüdən bir ölkədir. O vaxt məlum təsirlər olduğu üçün bir sıra milli ideyaları həyata keçirmək real görünmüşdür.

⁵³ BDU-nun Azərbaycan dili və ədəbiyyatının tədrisi metodikası kafedrasının dosenti, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru

Lakin bütün olanlara baxmayaraq, o dövrdə Azərbaycanda maarifçilik və pedaqoji fəaliyyətlə məşğul olanların əksəriyyəti kimi, A.Divanbəyoglu da insanların maariflənməsi işində yeni məktəbin, yeni bir sistemin qurulması məsələsi daim düşündürmüşdür. Məhz ədibin “Yeni məktəb” adlı əsəri də bu münasibətlə qələmə alınmışdır.

A.Divanbəyogluun “Yeni məktəb” məqaləsi ilə yanaşı, “Gənc müəllimlərə” adlı məqaləsi də onun pedaqoji görüşləri baxımından diqqət çəkir. Onun belə bir məqaləsinin olması barədə İ.Bəktaş yazır: “Müəllifin 1924-cü ildə Ali Pedaqoji İnstitutunun buraxdığı salnamədə də bir məqaləsi çap olunmuşdur. Ali Pedaqoji İnstitut məzunlarının 1924-cü ildə ilk buraxılışı münasibəti ilə buraxılan bu məcmuənin ilk nömrəsində dövrün görkəmli və mütərəqqi fikirli maarifpərvər ziyalılarının N.Nərimanovun, M.Quliyevin, D.Bünyadzadənin və başqlarının məqalələri ilə yanaşı, “Duyğular və xatirələr” bölməsində pedaqoji məktəblər müdiri A.Divanbəyogluun da “Gənc müəllimlərə” başlığı altında dərin məzmunlu məqaləsi çap olunmuşdur.

Müəllif bu məqalədə Ali Pedaqoji İnstitutu bitirib yeni həyata qədəm qoyan 28 tələbənin gələcək fəaliyyətindən və Azərbaycan xalqının tarixinə yeni səhifə olan xoş bir hadisədən bəhs edir. O, böyük iftixar hissi ilə yazır: Maarif günəşi get-gedə Azərbaycan üfüyündən yuxarı qalxır. Xalqımızın üzərinə çökmüş olan qaranlığın qatları bir-bir götürülür: cəhalət süqut edir: gözlər önündəki üfük genişləyir; fikirlər oyanır, yeni həyatın əhəmiyyəti düşünülür... Hər kəsin mövcudiyətini tutmuş, hər addımda növ-növ arzular və tələblər və yeni həyat tərəfindən xalqımızın üzərinə qar qoğu kimi tökülür... Fəqət bunu üzərindən silkələyib yerə atmayıb. Vücuduna hopdurur, kəndi ruhunun bir hissəsi və daha doğrusu, bir cüzi edir; xalqımız bunun hər birini bilmək, anlamaq, yüksək qayə və məfkurəyə nail olmaq üçün doğru yola sədəqlə səvq olunmasını arzu edir.

Müəllif gənc müəllimlərin gələcək işlərindən bəhs edərkən vəziyyətin çətin, vəzifə və məsuliyyətin isə ağır olduğundan, müəllimin öhdəsinə düşən ağırlıqlardan, ilk dövrlərdə qarşıya çıxan çətinliklərdən də danışır. Yeni həyatın nədən ibarət olduğunu düzgün anlayıb, xalqımızın maariflənməsi uğrunda hər bir kəsin vəzifəsi dairəsində var qüvvəsi ilə çalışmasını, yaşadığı dövrdə qarşıya çıxan fitnə və fəsaddan uzaq olmaq hesabına xalqı cəhalətdən sədətə doğru aparmağın mümkün olduğunu göstərir. Məqalədə ilk dövrlərdə maarifpərvər ziyalıların qarşısına çıxan bir sıra çətinliklərdən də bəhs edilir” (2, s. 156-157). Göründüyü kimi, A.Divanbəyogluun istər “Yeni məktəb”, istərsə də “Gənc müəllimlərə” adlı məqaləsində əks olunan pedaqoji fikirlər bu gün də aktual olan məsələlərdəndir. Bu isə ədibin hərtərəfli biliyə malik olduğunu, yüksək pedaqoji təcrübəyə yiyələndiyini və xalqının bu gününü – işıqlı gələcəyini, dəmir yumruq kimi bir, güclü olmağını düşünməsinə göstərir. Bunun isə səbəbini daha ətraflı bilmək üçün ədibin həyat yoluna nəzər yetirmək kifayətdir.

A.Divanbəyogluun elmi və pedaqoji fəaliyyəti ilə bağlı danışarkən A.Bayramoğlu yazır: “A.Sübhanverdixanov – Divanbəyoglu 1903-cü ildə seminariyanı bitirib ibtidai məktəb müəllimi hüququ alır. Təyinatla Acarıstanın Qaradağlı-Caynam məktəbində beş ay (iyun-oktyabr) işlədikdən sonra həmin ilin 20 oktyabrında keçmiş Batumi vilayətinin Xertivissi ibtidai məktəbinə müdir təyin edilir. 1904-cü ildə isə Bakıdakı VI rus-tatar məktəbində müəllim işləməyə göndərilir.

Abdulla bəyin həyat və fəaliyyətinin Bakı dövrü daha qaynar, zəngin və maraqlı olmuşdur. O, 1906-cı ildə yaradılan “Nicat” maarif cəmiyyəti xətti ilə maarif və mədəniyyətə dair mühazirələr oxuyur. Həmçinin 1910-cu ildə yaradılan “Nəşrimaarif” cəmiyyətinin təşkilində və fəaliyyətində yaxından iştirak edir, 1912-1913-cü illərdə Bakıda təşkil edilən ikiillik müəllimlər hazırlığı kursunda ana dili müəllimlərinə dərs keçir. Eyni zamanda, 1910-cu ildə N.Nərimanovun Bakıda açdığı ədəbiyyat dərnyində sənət və həyat həqiqəti məsələlərinə dair mühazirələr oxuyur, əvvəllər yazdığı bədii əsərləri (“Can yangısı”, “Cəng” və s.) üzərində yenidən işləyib onları qəzetlərdə və kitab halında çap etdirir. Ədibin “İlan”, “Fəhlə”, “Parlaq ulduz” əsərləri isə oxuculara “Dəbistan” (1906) və “Haqq yolu” (1912) jurnallarında çatdırılır.

Məşhur bəstəkar və pedaqoqlardan olan Müslüm Maqomayev 1916-cı ildə Bakıda ikinci dərəcəli rus-tatar məktəbi açarkən Abdulla bəyi də oraya dəvət edir. A.Divanbəyoglu 1919-cu ilin ortalarında həmin məktəbdə müəllim, 1919-cu ilin ortalarından 1920-ci ilin aprel çevrilişinədək isə AXC-nin Daxili İşlər Nazirliyində tərcüməçi vəzifəsində çalışır. 1920-ci ilin iyun ayında A.Divanbəyoglu N.Nərimanovun zəmanəti ilə Bakı Xalq Maarif Şöbəsinə işə qəbul edilir. O, eyni zamanda Xalq Xarici İşlər Nazirliyində də çalışır. 1921-ci ilin 30 oktyabrından Zaqafqaziya proletar hərbi məktəbinin müdavimlərinə coğrafiya, tarix və fizika fənlərindən dərs deməyə dəvət olunur və bu dəvəti qəbul edir” (1, s. 79).

Bunlardan başqa, A.Divanbəyoglu 1930-1931-ci illərdə Abdulla Şaiq adına Nümunə Məktəbinin - pedaqoji texnikumunun müdiri işləmiş, sonra K.Marks adına Azərbaycan Xalq Təsərrüfatı İnstitutunda Azərbaycan dili, daha sonra M.Əzizbəyov adına Azərbaycan Neft İnstitutunda rus dili müəllimi işləmiş, eyni zamanda dərslərin tərtibi və rus dilindən Azərbaycan dilinə tərcümə ilə məşğul olmuşdur. Həmçinin 1935-ci ildə Azərbaycan Neft İnstitutunda işlərkən ədib rus dili kafedrasının dosenti vəzifəsinə irəli çəkilir.

Qeyd edək ki, Abdulla bəy Sübhanverdixanovun pedaqoji görüşlərinin əsas bir hissəsi də qadınlarla, qadınların təhsil alması ilə bağlıdır. Belə ki, o, Azərbaycan qadınlarının taleyi, azadlığı, təhsili ilə daim maraqlanır və onların problemlərini səsləndirməkdən çəkinmir. Onların əksəriyyətinin insani hüquqlardan məhrum olmaları, təhsildən kənar qalmaları ədibi narahat edirdi. Olanların hamısının səbəbini maarifsizlikdə və cahillikdə görürdü. Buna görə də, qadınların təhsil alıb savadlanmasını zəruri sayıdı. Bu məsələ onun bədii əsərlərində də öz bədii ifadəsini tapmışdır. Məsələn, onun “Əbdül və Şahzadə” əsərində konkret məsələ və problem kimi qaldırılaraq, mövqə nümayiş olunur. “Əsərdə müəllif qadınların hələmxanalarda məhv olmasının, hüquqsuzluğunun, qul kimi alınıb satılmasının əleyhinə çıxır, təkcə Azərbaycanda deyil, bütün müsəlman şərqində onların düşdüyü acınacaqlı vəziyyəti ustalıqla açıb göstərir” (3, s. 5)

Ədib povestləri ilə yanaşı hekayələrində də həm qadınların taleyi, savadsızlığı barədə, həm də maariflənməyin, savadlanmağın, dünya görüşün formalaşmasının, işıqlı gələcəyin qarşısında bir sipərə çevrilən köhnə ənənələri tənqid edir,

kiçik hekayələri vasitəsi ilə fikirlərini xalqına çatdırır. Belə bir fikr deyə bilərik ki, ədib maariflənməyin yolunun məktəb və təlim-tədrisdən, pedaqoji mühitin səviyyəsindən asılı olduğunu əsaslandırır. Savadlı, sanbalı insanlar, şəxsiyyətlər yalnız gözəl bir pedaqoji mühitdə, normal təhsil sistemində müvafiq dünyagörüş və bilgilərə sahib ola bilərlər. “Müəllif “İlan” adlı hekayəsi ilə uşaqları həyat və təbiət hadisələrinə münasibətdə sayıq, məntiqli və qoçaq olmağa çağırır, hekayə uşaq psixologiyası ilə uyğun səsləşən aydın bir dildə yazılmışdır” (3, s. 6).

Hətta qadınlara ayrıca əsər də həsr etmişdir. Belə ki, “Qadın təhsili” adlı əsərində qadın azadlığı uğrunda ardıcıl mübarizə aparmaqla, onları savadlı, mədəni olmağa çağırırdı.

Nəhayət, deyilənlərə yekun vuraraq, bir neçə nəticə qeyd edə bilərik:

Abdulla bəy Divanbəyoglu da Nəcəf bəy Vəzirov, Süleyman Sani Axundov, Yusif Vəzir Cəmənzəminli, Seyid Hüseyn və başqaları kimi pedaqoji işdə, publisistika sahəsində, dövlət işlərində çalışır, hətta siyasi həyata da qoşulurdu.

Ədibin fəaliyyət sahəsi çox genişdir: hərbi məktəblərdə coğrafiya, tarix, fizika fənlərini tədris edir, təlimatçı, məktəb inspektoru, pedaqoji şöbə müdiri, arxiv müdiri kimi çalışır, bir sıra qezalarda maarifin vəziyyətini yoxlayır, həmçinin savadsızlığı ləğv etmək üçün təşkil edilmiş gecə kurslarında da dərs deyirdi.

Rus dilini yaxşı bildiyi üçün tanınmış rus pedaqoqlarını oxuyub öyrənir və onların fikirlərini yaymağa çalışırdı. Onun ən çox sevdiyi pedaqogika, psixologiya, xalq ədəbiyyatı və etnoqrafiya elmləri idi.

Abdulla bəy Divanbəyoglu (Sübhanverdixanov) pedaqoji mövzuda müxtəlif məqalələri, uşaq hekayələri və digər yazıları “Məktəb”, “Dəbistan” jurnallarında çap olunmuşdur. Ədibin “Yeni məktəb” və “Gənc müəllimlərə” adlı sırf pedaqoji mahiyyət daşıyan məqalələri xüsusi diqqət çəkir.

Bir sözlə, Abdulla bəy Divanbəyoglu istər ədəbi, elmi-publisistik yaradıcılığında qaldırdığı problemlər, istər elmi-pedaqoji ideyaları, istərsə də milli mədəniyyətimizə və ictimai düşüncəmizə baxışının mahiyyəti bu gün də öz tərəvətini itirməmişdir, həmin ideya və baxışlar yüksək səviyyədə davam və inkişaf etdirilir.

İSTİFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYAT

1. Bayramoğlu A. Mərifçi pedaqoq // “Azərbaycan məktəbi” jurnalı. 2016, №4, səh: 79-84 (Elektron resurs) file:///E:/2021d%C9%99%20g%C3%B6rd%C3%BCy%C3%BCm%20i%C5%9F%99r%C4%B0rad%C9%99%20%C5%9E%C9%99msizad%C9%99%202021/Alkhan_Bayramoglu2.pdf
2. Bəktəşi, İ.H. Abdulla bəy Divanbəyoglu. Bakı: Gənclik, 1984, 160 s.
3. Divanbəyoglu, A. Seçilmiş əsərləri. Bakı: Şərç-Qərb, 2006, 184 s.
4. Mir Cəlal, Hüseynov F. XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatı. Bakı: Elm və təhsil, 2018, 560 s.
5. <http://genderi.org/xalqmzda-azadliq-musteqillik-fikirlerini-daha-da-guclendirmis-o.html?page=36>

Açar sözlər: pedaqoji fəaliyyət, müəllim, yazıçı, maarifçi, pedaqoq, Abdulla bəy Divanbəyoglu, pedaqoji fikirlər

Key words: pedagogical activity, teacher, writer, educator, pedagogue, Abdulla bey Divanbeyoglu, pedagogical ideas

Ключевые слова: педагогическая деятельность, учитель, писатель, просветитель, педагог, Абдулла Бек Диванбекоглу, педагогические идеи

Abdulla bəy Divanbəyoglu pedaqoji görüşləri

Xülasə

Məqalə Azərbaycanın XIX əsrin sonları və XX əsrin əvvəllərində yaşayıb yaradan ziyalılarından biri olan Abdulla bəy Divanbəyoglu pedaqoji fəaliyyətinə, xüsusilə də onun pedaqoji görüşünə həsr edilmişdir. Qeyd olunur ki, ədib Azərbaycan ədəbiyyatı, mədəniyyəti, maarifi tarixində mühüm xidmətləri ilə bərabər, pedaqoji sahədə də həm fəaliyyəti, həm də dəyərli fikir və görüşləri ilə diqqət çəkən görkəmli şəxsiyyətdir. O istər elmi, istər bədii, istərsə də publisistik yaradıcılığında daim xalqını və onun işıqlı gələcəyini düşünmüş, hətta fəaliyyətində də həmin ideyaları reallaşdırmağa çalışmışdır. Məqələdə ədibin digər əsərləri ilə bərabər, konkret olaraq sırf pedaqoji məsələlərə həsr etdiyi “Yeni məktəb” və “Gənc müəllimlərə” adlı məqalələri də diqqətə çatdırılmış və münasibət bildirilmişdir.

bəy Divanbəyoglu bir sıra pedaqoji görüşlərini əks etdirən yazıları “Məktəb” və “Dəbistan” jurnallarında da yayımlanmışdır. Bu gün həyata keçən bir sıra mütərəqqi işlər, vaxtilə A.Divanbəyoglu öz yaşadığı dövrdə reallaşmayan ideyalarıdır. Bu isə onu göstərir ki, ziyalımızın hələ yüz il əvvəl məktəb, təhsil, ümumilikdə pedaqoji sahədə tətbiq etmək istədiyi ideya, metod və fikirlər öz aktuallığını bu gün də saxlamaqdadır.

Pedagogical overviews of Abdulla bey Divanbeyoglu

Summary

The article is dedicated to the pedagogical activity of Abdulla bey Divanbeyoglu, one of the intellectuals of Azerbaijan who lived and created in the late XIX and early XX centuries, especially his pedagogical meetings. It is noted that the writer, along with his important services in the history of Azerbaijani literature, culture and education, is a prominent figure who attracts attention in the pedagogical field with his activities and valuable ideas and views. In his scientific, artistic and journalistic work, he always thought of his people and their bright future, and even tried to implement those ideas in his

work. Along with other works of the author, the articles “New school” and “Young teachers” dedicated to pedagogical issues were brought to attention and attitude was expressed in the article. Abdulla bey Divanbeyoglu's articles reflecting a number of pedagogical meetings were also published in “Mektab” and “Debistan” magazines. A number of progressive works carried out today are the ideas of A.Divanbeyoglu, which were not realized in his time. This shows that the ideas, methods and opinions that our intellectuals wanted to apply a hundred years ago in schools, education and pedagogy in general are still relevant today.

Педагогические обзоры Абдуллы бека Диванбейоглу

Резюме

Статья посвящена педагогической деятельности Абдуллы бека Диванбейоглу, одного из интеллектуалов Азербайджана, живших и творивших в конце XIX - начале XX веков, особенно его педагогическим собраниям. Отмечается, что писатель, наряду с его важными заслугами в истории азербайджанской литературы, культуры и образования, является заметной фигурой, привлекающей внимание в педагогической сфере своей деятельностью, ценными идеями и взглядами. В своей научной, художественной и публицистической работе он всегда думал о своих людях и их ярком будущем и даже пытался реализовать эти идеи в своей работе. Наряду с другими работами автора, в статье были представлены статьи “Новая школа” и “Молодые учителя”, посвященные педагогическим вопросам, и выражено отношение к ним. Статьи Абдуллы бека Диванбейоглу, отражающие ряд педагогических встреч, также были опубликованы в журналах “Мектаб” и “Дебистан”. Ряд прогрессивных работ, выполняемых сегодня, - это идеи А. Диванбейоглу, не реализованные в его время. Это показывает, что идеи, методы и мнения, которые наши интеллектуалы хотели применить сто лет назад в школах, образовании и педагогике в целом, актуальны и сегодня.

RƏYÇİ: dos. E.Vəliyeva